

Redactioneel

Sinds Orwells 'Politics and the English language' (1946) weten we dat we ons geen illusies hoeven te maken over het taalgebruik van politici. Betekenisloos geleuter, bedrieglijke eufemismen, nietszeggend jargon, het schijnt allemaal noodzakelijk te zijn voor het politieke handwerk. Aan deze trucs heeft minister Andriessen van Economische Zaken een nieuw kunstje toegevoegd: de lezer de schuld geven.

Volgens Andriessen is het kabinet het in grote lijnen eens over de aanpak van de arbeidsongeschiktheid, zo lees ik in *De Volkskrant* van 22 maart. Maar er is wel een politiek rookgordijn voor de maatregelen opgetrokken. Want het kabinet wist dan wel wat het wilde, maar de vraag was nog hoe duidelijk dat mocht blijken uit een advies-aanvraag aan de Sociaal Economische Raad (SER). Ik citeer *De Volkskrant*:

'Andriessen wilde niet kwijt op welke maatregel het kabinet aanstuurt. Hardop analyserend liet hij zijn gehoor van studenten en professoren maar één mogelijkheid over, zonder hem zelf uit te spreken: de duur van de uitkering wordt afhankelijk van de tijd dat iemand heeft gewerkt. In de advies-aanvraag aan de SER is dat slechts een van de vele mogelijkheden die het kabinet oppert. Op die waaier van voorstellen is veel kritiek: het kabinet legt de verantwoordelijkheid bij werkgevers en vakbeweging.

De werkgevers vergeleken de aanvraag met «een Wehkamp-catalogus». Het Centraal Planbureau (CPB) vond de aanvraag te vaag om hem serieus mee te nemen in de berekeningen van de tussenbalans. Maar Andriessen vindt dat de Sociaal-Economische Raad beter moet weten en beter moet lezen.

«Ik houd vol, dat als je de aanvraag heel goed leest, je ziet wat het kabinet wil. Maar ik heb de SER kennelijk overschat.» In de aanvraag staan volgens hem allerlei mogelijkheden opgesomd die overduidelijk óf onbespreekbaar zijn voor het bedrijfsleven óf voor de vakbeweging. «De overheid heeft gekozen voor een punt daartussen in.»

Einde citaat, begin ergernis. Ten eerste omdat het zo overduidelijk laffe onzin is. Als Andriessen zich uit politieke overwegingen op de vlakte wil houden, mij best. Maar laat hij dát dan zeggen en niet de lezer de schuld geven. Het is vaak al lastig genoeg om iets goed uit te leggen. Als dat uiteindelijk niet lukt, moeten we helaas in het onvermijdelijke berusten. Maar voor het zover is, heeft elke taalgebruiker de plicht zo begrijpelijk mogelijk te zijn. Dat is een kwestie van eenvoudig fatsoen.

Ten tweede mag de voorbeeldfunctie van het politieke taalgebruik niet onderschat worden. Politici zijn regelmatig op radio en televisie te horen en gewoonlijk produceren ze dan klankeffecten die voor Nederlanders kunnen doorgaan omdat ze de vereiste grammaticale kenmerken bezitten maar die voor het overige geheel betekenisloos zijn. Taalgebruikers met minder media-ervaring gebruiken dit als model. De voorzitter van het Ederhovense Comité 'Help de Russen de winter door' wordt, voor het eerst in zijn leven, door de lokale radio geïnterviewd over de tegenvallende opbrengst van de inzamelingsactie. Hij zegt niet: 'Ja, dat viel mij ook tegen.' Nee, je hoort hem denken: help! Ik ben op de radio, wat moet ik zeggen! En wat zegt hij? 'Voor ons comité is de actie vooral een speerpunt van intermenselijke solidariteit en als zodanig is ze dank zij de giften die we nog verwachten nu al geslaagd.' Geef hem eens ongelijk als je net Andriessen hebt gehoord.

Omdat ook scholieren wel eens televisie kijken, naar de radio luisteren of de krant lezen, zullen we binnenkort Andriessens echo ook in de klas kunnen horen. Jammer. Want hoe moeilijk is het niet leerlingen ervan te overtuigen dat hun schrijfsels heus niet zo helder zijn als ze wel denken; dat er vaak helemaal niet staat wat zij dachten dat er stond. In navolging van Andriessen zegt Jantje nu gewoon: 'Ik houd vol, dat als u dit heel goed leest, u ziet wat ik bedoel. Maar ik heb u kennelijk overschat.'

Ten derde geldt nog altijd dat wie spreekt, verantwoordelijk is voor wat hij zegt. Onze politici zijn kennelijk niet bereid die verantwoordelijkheid te dragen. Neem minister Ritzen die een onhandige opmerking over het LBO uit het verslag van de Tweede Kamer wil laten schrappen (*NRC-Handelsblad* 15 maart 1991). Neem de beschamende gang van zaken rond de basisvorming. Na jarenlang gedelibereer en halfzachte

compromissen is er nu eindelijk een voorstel. Alleen, welk voorstel ligt er nu precies en wanneer wordt het uitgevoerd? Het CDA wil de basisvorming tot 1993 uitstellen gezien de controverses rond verschillende onderdelen van het wetsvoorstel. De fractie van het CDA blijft grote twijfels houden omdat ze zich nog steeds afvraagt of de voorstellen niet tot een apart schooltype voor de basisvorming leiden. De christendemocraten zijn er niet gerust op of de vrije ruimte, waarin godsdienstles gegeven moet worden, niet te veel wordt gevuld met de vakken uit het verplichte programma (NRC-Handelsblad 15 maart 1991). Hier spreekt de politiek niet maar fluistert zij. Men zegt niets, maar men vraagt zich af, blijft twijfels houden en is er niet gerust op.

Waar ik niet gerust op ben is dat de politiek het zo laat afweten. Dat de mensen die in de praktijk gestalte moeten geven aan de basisvorming met de brokken blijven zitten. In Enschede hebben ze dat ook in de gaten en op de gemeentelijke Scholengemeenschap Zuid voeren leraren dan ook actie tegen de basisvorming. De Volkskrant (15 maart 1991) laat G. Veneman, docent Nederlands, aan het woord:

‘Vorig najaar, vertelt Veneman, zijn hen de ogen pas goed opengegaan. Om meer duidelijkheid te krijgen over de komende veranderingen was E. Schüssler, lid van het coördinerende Projectmanagement Basisvorming, op school uitgenodigd. «Op onze vragen over wat een en ander nou in de praktijk gaat betekenen, kregen we geen of een onbevredigend antwoord.» Veneman: «Je krijgt een structuurschema voorgeschoteld, en dat is het.»’

Kan Veneman dat structuurschema niet zelf verder uitwerken? Natuurlijk wel. Maar welke garantie is er dan dat die uitwerking ook acceptabel is, dat er achteraf niet gezegd wordt: ‘Dit was eigenlijk niet de bedoeling?’ Geen enkele. Ik hoor het de minister al zeggen: ‘Ik houd vol, dat als u de plannen voor de basisvorming heel goed leest, u ziet wat ik bedoelde. Maar ik heb u kennelijk overschat.’

Literatuur

Orwell, G., ‘Politics and the English language’ (1946) in: G. Orwell, *Inside the whale and other essays*. Harmondsworth, Penguin, 1968, p. 143-157.

Schooltaalbeheersing

Een zaak voor het taal- én het zaakvakkenonderwijs

Leerlingen voor wie het Nederlands niet de thuistaal is, hebben vaak moeilijkheden met de vakken waarin het Nederlands voer- en instructietaal is. Ze hebben problemen met de schooltaal. Hetzelfde geldt in veel gevallen voor minder taalvaardige Nederlandse leerlingen. Piet Litjens vraagt zich af of het onderwijs deze leerlingen voldoende in staat stelt om deze schoolse taalvaardigheden te ontwikkelen. Welke bijdrage levert het onderwijs eigenlijk aan de ontwikkeling van de veronderstelde schooltaal? En wordt de schooltaal nu dankzij of ondanks het onderwijs beheerst?

Probleemschets

De afgelopen tien jaar is steeds duidelijker geworden dat de aanwezigheid van twee- en meertalige leerlingen in het basisonderwijs vraagt om maatregelen. Niet alleen maatregelen voor de eerste fase van het tweede-taalverwervingsproces, waarin het vooral gaat om het ontwikkelen van vaardigheden om te kunnen communiceren en het verwerven van de daarvoor noodzakelijke Nederlandse woorden en grammaticale structuren, maar eveneens voor de fase waarin de taalvaardigheden toegepast moeten worden.

In de eerste fase ligt het accent vooral op de *verwerving* van vaardigheden om mondeling en schriftelijk met succes te kunnen communiceren. Centraal staan de processen van aanvaankelijke mondelinge en schriftelijke taalverwerving. In de tweede fase gaat het vooral om de *verdere ontwikkeling en toepassing* van schoolse taalvaardigheden. Vaardigheden als begrijpend en studerend lezen en mondeling en schriftelijk formuleren in formele, schoolse situaties, waarbij het accent minder ligt op communicatie en meer op kennis- en informatie-overdracht.